

پیش‌گفتار

به طور کلی خدمات بازرسی بر روی محصولات یا کالاهای وارداتی مورد مبادله در داخل کشور و نیز تأسیسات و تجهیزات صورت می‌گیرد. این خدمات به منظور کنترل، نظارت و بازرسی، آزمون، نمونه برداری، اندازه‌گیری و نیز کلیه اقدامات در جهت تعیین کمیت و کیفیت کالا مورد استفاده می‌باشد.

در بخش واردات با مطالعه اجمالی نگارنده بر روی عملکرد شرکت‌های بازرسی مورد تأیید مؤسسه استاندارد در مدت چهار سال این نتیجه حاصل شد که میزان کارمزد دریافتی شرکت‌ها نسبت مستقیم با کاهش خطاهای بازرسی و بروز دعاوی داشته است که این امر با امکانات شرکت‌های بازرسی شامل تجهیزات فنی و اداری، نیروی انسانی جهت انجام وظیفه محوله و نیز فعالیت‌های تخصصی آنها در زمینه بازرسی نسبت مستقیم داشت. لذا به جهت اهمیت موضوع بر آن شدم تا در هنگام انجام وظیفه اداری و پس از فراغت از آن با استفاده از تجارب، بررسی‌ها و مطالعاتی انجام داده و مطالبی گردآوری و تدوین نمایم.

این کتاب در سیزده فصل بطور خلاصه شامل فرآیند بازرسی، تعاریف، حدود و دامنه بازرسی، توصیه‌ها، الزامات مؤسسه‌های بازرسی، الزامات مدارک بازرسی، حدود مسئولیت‌های حرفه‌ای طرفین معامله و بازرسی، دعاوی، اقدامات لازم جهت پیشگیری از خسارت، طیف خدمات بازرسی، فرآیندهای ارزیابی و تصدیق صحت کالاها، قوانین بین‌المللی در ارتباط با بازرسی قبل از حمل، اینکوترمز، انجمن‌های بین‌المللی مؤسسات بازرسی و همچنین چهار پیوست اطلاعاتی راهنما با تمرکز اصلی بر فرایند بازرسی، مشکلات و مزایای آن تهیه شده است.

با توجه به اینکه گردآوری و چاپ مجموعه، مقارن با همه‌گیری بیماری ویروسی در سال ۲۰۱۹ گردید محدودیت‌هایی برای گردآوری، ویرایش فنی و ادبی مطالب بوجود آمد، از طرفی متأسفانه به دلیل کمبودهایی در

مراجع این صنعت منابع موجود بسیار پراکنده و بعضاً غیر قابل دسترس بود لذا شاید کاستی هایی به چشم آید که در این خصوص پوزش می طلبیم.

بطور مسلم در آینده سایر متخصصین، این مباحث را تکمیل و در اختیار عموم قرار خواهند داد. امید دارد این کتاب برای علاقمندان مفید واقع گردد.

تهران زمستان سال ۱۴۰۰

۱	فصل اول : کلیات
۱	مقدمه
۴	نگاهی گذرا به روند کنونی و آینده بازرگانی خارجی
۱۱	جایگاه بازرسی کمیت و کیفیت در تجارت
۱۶	تاریخچه و مقدمه ای بر بازرسی کمیت و کیفیت در ایران
۱۹	بانک مرکزی بنیانگذار بازرسی اجباری
۲۰	مؤسسه استاندارد متولی قانونی سورویانس در ایران
۲۰	نگرش قوانین و آیین نامه ها به موضوع بازرسی
Error! Bookmark not defined.	فصل دوم : تعاریف ، مراحل و انواع بازرسی
Error! Bookmark not defined.	تعاریف بازرسی
Error! Bookmark not defined.	روش کار بازرسی
Error! Bookmark not defined.	چرا سورویانس انجام می شود؟
Error! Bookmark not defined.	بازرسی کمیت و کیفیت (سورویانس)
Error! Bookmark not defined.	اهداف بازرسی کمیت و کیفیت (سورویانس)
Error! Bookmark not defined.	مراحل مختلف سورویانس
Error! Bookmark not defined.	حدود بازرسی
Error! Bookmark not defined.	خطای مجاز بازرسی
Error! Bookmark not defined.	بازرسی قبل از حمل چیست؟
Error! Bookmark not defined.	انواع بازرسی قبل از حمل

Error! Bookmark not defined..... انواع خدمات بازرسی توسط شرکت های بازرسی در ایران

Error! Bookmark not defined..... فصل سوم : فرایند و الزامات بازرسی قبل از حمل در بازرگانی خارجی

Error! Bookmark not defined..... اهداف متفاوت صاحبان منافع

Error! Bookmark not defined..... حدود و دامنه بازرسی در بازرسی قبل از حمل

Error! Bookmark not defined..... زنجیره تولید تا مصرف

Error! Bookmark not defined..... مقطع تأیید کالا در بازرسی قبل از حمل

Error! Bookmark not defined..... مسئولیت ها در مورد حدود بازرسی

Error! Bookmark not defined..... بازرسی قبل از حمل

Error! Bookmark not defined..... بازرسی کامل کالا و نظارت بر بارگیری

Error! Bookmark not defined..... بازرسی کامل کالا تا مقطع تحویل به خریدار

Error! Bookmark not defined..... توصیه های مهم به خریداران

Error! Bookmark not defined..... توصیه به فروشندگان

Error! Bookmark not defined..... بازرسی چگونه شروع می شود؟

Error! Bookmark not defined..... چگونه بازرسی اجرا می شود؟

Error! Bookmark not defined..... مدارک الزامی محموله

Error! Bookmark not defined..... نتایج و گزارش دهی

Error! Bookmark not defined..... چه مؤسسه ای را برای انجام بازرسی انتخاب کنیم؟

Error! Bookmark not defined..... نحوه ارتباط با مؤسسه بازرسی چگونه باید باشد؟

Error! Bookmark not defined..... حدود و دامنه بازرسی

Error! Bookmark not defined..... گواهینامه بازرسی

Error! Bookmark not defined..... گزارش بازرسی

Error! Bookmark not defined..... موارد مورد نیاز جهت درج در گواهینامه ها و گزارشات بازرسی

Error! Bookmark not defined.....	الزامات سوابق بازرسی، گزارشات و گواهینامه های بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	هزینه بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	کارمزد بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	پرداخت کارمزد بازرسی توسط خریدار
Error! Bookmark not defined.....	عدم تطابق کالا با سفارش
Error! Bookmark not defined.....	مقطع بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	مسئولیت های حرفه ای طرفین معامله و بازرس در مورد بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	قصور بازرس
Error! Bookmark not defined.....	جبران خسارت
Error! Bookmark not defined.....	تضمین حسن انجام کار
Error! Bookmark not defined.....	محدودیت های مؤسسه های بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	مغایرت استنباط حقوقی از اصطلاح "مسئولیت" بین ایران و یک کشور خارجی
Error! Bookmark not defined.....	اقدامات لازم جهت پیشگیری از خسارات یا به اجراء گذاردن شکایات موجه
Error! Bookmark not defined.....	اقدامات لازم در صورت مشاهده آثار اشکال در بسته بندی
Error! Bookmark not defined.....	فصل چهارم : شرایط عمومی استاندارد در بازرسی های بین المللی
Error! Bookmark not defined.....	فصل پنجم :انواع مدارک بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	مدارک بازرسی نوع «۲»
Error! Bookmark not defined.....	- گواهینامه انطباق با سفارش نوع «۲/۱»
Error! Bookmark not defined.....	- گزارش آزمون نوع «۲/۲»
Error! Bookmark not defined.....	- گزارش آزمون ویژه نوع «۲/۳»
Error! Bookmark not defined.....	مدارک بازرسی نوع «۳»
Error! Bookmark not defined.....	گواهینامه بازرسی

Error! Bookmark not defined.....	معتبر کردن مدارك بازرسي
Error! Bookmark not defined.....	فصل ششم :الزامات نهادهای بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	الزامات عمومی نهاد های بازرسی
Error! Bookmark not defined.....	الزامات ساختاري
Error! Bookmark not defined.....	الزامات منابع
Error! Bookmark not defined.....	الزامات فرآیندي
Error! Bookmark not defined.....	فصل هفتم : طيف خدمات بازرسی کالاها و تأسیسات صنعتی
Error! Bookmark not defined.....	فصل هشتم :میزی سیستم مدیریت کیفیت عرضه کنندگان
Error! Bookmark not defined.....	هدف از بازرسی و آزمون
Error! Bookmark not defined.....	میزان بازرسی و آزمون مورد نیاز
Error! Bookmark not defined.....	بازرسی نمونه ای
Error! Bookmark not defined.....	فصل نهم : مسئولیت های مؤسسه بازرسی و دعاوی بازرگانی
Error! Bookmark not defined.....	۱- مشخصات خرید
Error! Bookmark not defined.....	۲-منابع خرید
Error! Bookmark not defined.....	۳- اسناد ومدارك خرید
Error! Bookmark not defined.....	۴- استانداردها
Error! Bookmark not defined.....	۵- قوانین حقوقی و تجاری کشورهای مختلف
Error! Bookmark not defined.....	۶- قوانین بیمه ، حمل و نقل ، کنترل و نظارت
Error! Bookmark not defined.....	اهمیت تعیین مشخصات کالا در بازرگانی خارجی
Error! Bookmark not defined.....	حدود مسئولیت در دعاوی بازرگانی
Error! Bookmark not defined.....	حل و فصل دعاوی و حکمیت

Error! Bookmark not defined.....	راه حل چیست؟
Error! Bookmark not defined.....	فصل دهم: اصطلاحات بازرگانی بین المللی و اینکوترمز
Error! Bookmark not defined.....	روند شکل گیری و بررسی اینکوترمز
Error! Bookmark not defined.....	هدف و قلمرو اینکوترمز
Error! Bookmark not defined.....	ویژگی های اینکوترمز ۱۹۹۰
Error! Bookmark not defined.....	اینکوترمز چه کاری نمی تواند انجام دهد یا به چه اموری مربوط نمی شود؟
Error! Bookmark not defined.....	تکامل اینکوترمز از ۱۹۳۶ تا ۲۰۰۰
Error! Bookmark not defined.....	علت بازنگری اینکوترمز
Error! Bookmark not defined.....	ساختار اینکوترمز ۲۰۰۰
Error! Bookmark not defined.....	گروه اول: گروه E
Error! Bookmark not defined.....	گروه دوم: گروه F
Error! Bookmark not defined.....	گروه سوم: گروه C
Error! Bookmark not defined.....	گروه چهارم: گروه D
Error! Bookmark not defined.....	ویژگی های عمده اینکوترمز ۲۰۱۰
Error! Bookmark not defined.....	تغییرات اساسی اینکوترمز ۲۰۱۰
Error! Bookmark not defined.....	اینکوترمز ۲۰۲۰
Error! Bookmark not defined.....	تغییرات کلیدی در اینکوترمز ۲۰۲۰ در مقایسه با اینکوترمز ۲۰۱۰
Error! Bookmark not defined.....	فصل یازدهم: انجمن بین المللی مؤسسه های بازرسی و شورای تی آی سی
Error! Bookmark not defined.....	عضویت در آیفیا به چه معنی بوده است؟
Error! Bookmark not defined.....	استانداردهای کیفی آیفیا
Error! Bookmark not defined.....	کمیتها ها
Error! Bookmark not defined.....	شورای تی آی سی (TIC)

Error! Bookmark not defined.....	کمیته های تی آی سی
Error! Bookmark not defined.....	فصل دوازدهم: موافقت نامه سازمان جهانی تجارت در مورد بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	کلیات
Error! Bookmark not defined.....	تاریخچه
Error! Bookmark not defined.....	کاربرد و اهداف خدمات بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	پیش زمینه مذاکرات در مورد موافقت نامه بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	مقررات اصلی
Error! Bookmark not defined.....	موافقت نامه بازرسی قبل از حمل- مقدمه
Error! Bookmark not defined.....	تعهدات کشورهای استفاده کننده از خدمات بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	راهنمای اجرای ارزشیابی و تصدیق صحت قیمت
Error! Bookmark not defined.....	مقررات متفاوت مربوط به بررسی صحت قیمت ها در موافقت نامه PSI و
Error! Bookmark not defined.....	ارزیابی کالا در موافقت نامه ارزش گذاری گمرکی
Error! Bookmark not defined.....	تفاوت اصلی در مفاد این دو موافقتنامه
Error! Bookmark not defined.....	پیامدهای عملی تفاوت ها
Error! Bookmark not defined.....	تعهدات کشورهای صادرکننده
Error! Bookmark not defined.....	بررسی شکایات و حل اختلافات
Error! Bookmark not defined.....	بررسی مفاد موافقت نامه-توصیه هایی تصویب شده جهت شفاف سازی مقررات موافقت نامه
Error! Bookmark not defined.....	موافقت نامه بازرسی قبل از حمل- ماده ۶
Error! Bookmark not defined.....	پیامدهای اقتصادی
Error! Bookmark not defined.....	اهداف موافقت نامه PSI
Error! Bookmark not defined.....	وظایف شرکت ها در بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	اهداف دولت ها در استفاده از خدمات بازرسی قبل از حمل

Error! Bookmark not defined.....	تعهدات در موافقت نامه بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	تعهدات کشورهای عضو واردکننده
Error! Bookmark not defined.....	تعهدات کشورهای عضو صادرکننده
Error! Bookmark not defined.....	خلاصه اهداف بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	توصیه های جدید
Error! Bookmark not defined.....	مشکلات و هزینه بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	دامنه کار (محدوده) روش های اجرایی
Error! Bookmark not defined.....	کاربرد کنترل های بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	ترکیب یک بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	محرمانه بودن اطلاعات
Error! Bookmark not defined.....	جایگزین های بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	نتیجه گیری
Error! Bookmark not defined.....	افزایش اثر بخشی خدمات بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	مزایا و فواید بازرسی قبل از حمل
Error! Bookmark not defined.....	تقویت اداره گمرک
Error! Bookmark not defined.....	فصل سیزدهم: ارزشیابی و تصدیق صحت قیمت کالا
Error! Bookmark not defined.....	کلیات
Error! Bookmark not defined.....	قیمت کالا و تعیین ارزش کالا
Error! Bookmark not defined.....	ارزش گذاری کالاهای وارداتی
Error! Bookmark not defined.	-تعیین ارزش و تعرفه کالا براساس فاکتور صاحب کالا
Error! Bookmark not defined.....	ارزش گمرکی

Error! Bookmark not defined......تعریف ارزش گمرکی

Error! Bookmark not defined..... ارزش تعیین شده توسط گمرک

Error! Bookmark not defined..... پروژه تعیین ارزش گمرک

Error! Bookmark not defined..... پیش بینی قیمت تمام شده در واردات

Error! Bookmark not defined..... شاخص هایی که در پیش بینی قیمت تمام شده کالا تاثیر دارد

Error! Bookmark not defined...... قیمت خرید کالا

Error! Bookmark not defined...... هزینه حمل کالا تا بندر مبدأ

Error! Bookmark not defined...... هزینه حمل کالا از بندر مبدأ تا مقصد

Error! Bookmark not defined...... هزینه بیمه باربری کالا

Error! Bookmark not defined...... مخارج گمرکی

Error! Bookmark not defined..... روش های محاسبه حقوق ورودی

Error! Bookmark not defined..... هزینه های گمرکی

Error! Bookmark not defined..... حقوق گمرکی، سود بازرگانی و تعرفه چیست؟

Error! Bookmark not defined..... مفهوم تعرفه

Error! Bookmark not defined..... قانون امور گمرکی در خصوص تعیین ارزش کالاهای وارداتی در گمرک چه می گوید ؟

Error! Bookmark not defined..... آیین نامه اجرایی قانون امور گمرکی

Error! Bookmark not defined..... موافقت نامه های ارزش گذاری گمرکی

Error! Bookmark not defined..... چگونگی تعیین ارزش کالا تا پیش از انعقاد موافقت نامه ارزش گذاری گمرکی

Error! Bookmark not defined..... مقررات ارزش گذاری گمرکی در سازمان جهانی تجارت

Error! Bookmark not defined..... تردید در مورد صحت یا دقت ارزش اعلامی

Error! Bookmark not defined..... سایر روش های ارزش گذاری گمرکی

Error! Bookmark not defined...... ۱- ارزش معاملاتی کالای همسان

Error! Bookmark not defined...... ۲- ارزش معاملاتی کالای مشابه

۳- ارزش استنتاجی یا قیاسی..... **Error! Bookmark not defined.**

۴- ارزش محاسباتی..... **Error! Bookmark not defined.**

۵- روش مرکب با استفاده از ارزش های قبلی..... **Error! Bookmark not defined.**

ارزیابی و تصدیق صحت قیمت از نقطه نظر انجمن بین المللی مؤسسه های بازرسی..... **Error! Bookmark not defined.**

پیوست الف - تعاریف و اصطلاحات..... **Error! Bookmark not defined.**

پیوست ب- مدارک و مستندات..... **Error! Bookmark not defined.**

پیوست ج- پیشنهاداتی جهت ارتقای سطح کیفیت بازرسی کالاهای وارداتی..... **Error! Bookmark not defined.**

پیوست د - انواع روش های ارزیابی و تصدیق صحت قیمت و رویه های بازرسی عمومی..... **Error! Bookmark not defined.**

منابع فارسی:..... **Error! Bookmark not defined.**

منابع لاتین:..... **Error! Bookmark not defined.**

فصل اول : کلیات

مقدمه

تاریخ بازرگانی و دادوستد جهان به اندازه تاریخ بشر قدیمی است. کسی نمیداند کدام قوم برای اولین بار اقدام به خرید و فروش و تجارت کرد. مسلم است که دادوستد به معنی بازرگانی خیلی قدیمی تر از بکار گیری پول و اعتبار بوده است (30).

پیشینه کیفیت به اروپای قرون وسطا برمی گردد زمانی که صنعتگران شروع به ایجاد تشکل هایی به نام انجمن در اواخر قرن ۱۳ نمودند. این انجمن ها مسئول ایجاد قوانین سخت برای کیفیت کالاها و خدمات بودند. کمیته های بازرسی، مقررات ایجاد شده را با نصب علائم و نشانه هایی بصورت قانونی درآوردند. صنعتگران اغلب خودشان بر روی کالاهایی که خود تولید کرده بودند، علامت دومی بر روی کالاها درج می کردند، ولی در طول زمان این علامت ها به صورت نشانه هایی از شهرت صنعتگران درآمد. علائم بازرسی و نشانه های مهارت و استادی صنعتگران، بعنوان گواه و دلیلی بر کیفیت برای مشتریان در سراسر اروپای قرون وسطا استفاده می شد. این رویکرد در کیفیت ساخت تا انقلاب صنعتی در اوایل قرن ۱۹ حکمفرما بود و تولید و ساخت در جهان صنعتی، متمایل به پیروی از این مدل صنعتگران بود.

سیستم کارخانه ای و تأکید آن بر بازرسی کالا و در اواسط دهه ۱۷۵۰ در بریتانیا آغاز شد و به شکل انقلاب صنعتی در دهه ۱۸۰۰ ظهور پیدا کرد. در اوایل قرن بیستم تولیدکنندگان فرآیندهای کیفیت را در عملیات کیفیت شامل نمودند.

پس از آنکه ایالات متحده آمریکا وارد جنگ جهانی دوم شد، کیفیت از اجزای بحرانی تلاش های جنگی شد. بطور مثال گلوله هایی که در یک ایالت تولید می شد، می بایست بطور مداوم با تفنگ هایی

که در ایالت دیگری تولید می شد کار می کرد. ارتش بطور تقریبی هر واحدی از کالا را بازرسی کرد، سپس می بایست این فرآیند را بدون اینکه ایمنی را در خطر قرار دهد، ساده تر و سرعت ببخشد. بنابراین ارتش با انتشار استانداردهای ویژگی های نظامی^۱ شروع به استفاده از روش های نمونه برداری برای بازرسی و آموزش دوره های آموزشی روش های آماری کنترل فرآیند والتز شوارتز^۲ نمود. ظهور کیفیت جامع^۳ در آمریکا به عنوان پاسخی مستقیم به انقلاب کیفی در ژاپن بعد از جنگ جهانی دوم بود. ژاپنی ها از آقایان ادوارد دمینگ و جوزف ام. جوران^۴ بسیار استقبال کردند و بجای تمرکز بر بازرسی، بر بهبود تمام فرآیندهای سازمانی از طریق کارکنان متمرکز شدند. تا دهه ۱۹۷۰ بخش های صنعتی و الکترونیک آمریکا در رقابت با صنایع با کیفیت ژاپن مغلوب بود. پاسخ آمریکا به این رقابت نه تنها تأکید بر آمار بود بلکه رویکرد ایجاد کیفیت را در سرتاسر سازمان که مدیریت کیفیت جامع (فراگیر)^۵ شناخته شد، در پیش گرفت.

1- Military Specification Standards

2 - Walter Shewharts

۲- آماردان و مهندس آمریکایی (۱۸۹۱-۱۹۶۷) که نمودارهای کنترل کیفیت به نام او نمودارهای شوارتز نیز خوانده می شود.

3-Total Quality

4- Joseph M.Joran

5-Total Quality Management (TQM)

تا آخرین دهه قرن بیستم مدیریت کیفیت جامع (TQM) بعنوان یک گرایش زودگذر توسط بسیاری از رهبران کسب و کار در نظر گرفته شد. ولی درحالی که واژه TQM بخصوص در آمریکا به طریقی در هرحال کم رنگ شدن بود، شیوه های آن ادامه پیدا می کرد. در چند سال از آغاز قرن بیستم، جنبش کیفیت بنظر می رسید فراتر از TQM بلوغ پیدا کرد. نظام های جدید کیفیت با پایه گذاری دمینگ، جوران ودست اندرکاران اولیه ژاپنی بوجود آمد و کیفیت فراتر از تولید به سمت خدمات، مراقبت های بهداشتی، آموزش و بخش های دولتی حرکت کرد (14).

بطور کلی دوره های تحول کیفیت به چهار دوره زیر تقسیم می شود :

۱- دوره بازرسی کیفیت : شروع این دوره از حدود سال ۱۸۰۰ میلادی تا اوائل ۱۹۰۰ است و ابزار و روش های مورد استفاده در آن دستگاههای سنجش و اندازه گیری بوده است.

۲- دوره کنترل کیفیت آماری : شروع این دوره از سال ۱۹۲۰ تا سال ۱۹۵۰ میلادی است و ابزارهای مورد استفاده در این دوره روش های مکانیکی و آماری مانند نمودارهای کنترل فرآیند، جدول های نمونه گیری و وسایل سنجش بوده است. هدف در این دوره جدا کردن اقلام خوب از بد با استفاده از روش های موثر بوده است.

۳- دوره تضمین کیفیت از سال ۱۹۵۰ تا سال ۱۹۶۰ میلادی که ابزارهای مورد استفاده در آن روش های آماری و دستگاههای سنجش و اندازه گیری هزینه کیفیت، مهندسی قابلیت اطمینان و برنامه های نقص صفر است.

۴- دوره مدیریت استراتژیک (17)

با رشد تکنولوژی بویژه پس از جنگ جهانی دوم، هزاران کالای جدید با کیفیت متفاوت به بازار جهانی عرضه شد که شناخت کیفیت آنها خارج از تجربه و دانش تجار بود. این مشکل با ضرورت رشد تجارت جهانی هماهنگی نداشت، لذا برای حل آن و در واقع در پاسخ به نیاز تجارت جهانی بتدریج بازرسی بعنوان یک واقعیت فنی و تخصصی و یک حرفه مستقل شکل گرفت.

در کشور ما قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، شرکت ملی فولاد ایران و سازمان گسترش از خدمات شرکت های بازرسی برای حصول اطمینان از کیفیت کالاهای خریداری شده از بازارهای جهانی در سطح بسیار محدودی استفاده می کردند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی و از آغاز سال ۱۳۶۲ شرکت های بازرسی با توجه به کنترل کمی و کیفی کالاها در مبادی حمل و به تبع آن صدور گواهی نامه بازرسی عملاً بعنوان ابزار کنترل ارز در خریدهای خارجی برای بانک مرکزی عمل می نمودند. کمیته سوریانس بانک مرکزی از سال ۱۳۶۲ شروع به کار نمود و تا آن زمان هیچ شرکت بازرسی ایرانی برای امر فوق وجود نداشت و از شرکت های بازرسی خارجی (عمدتاً اروپایی و ژاپنی) برای بازرسی استفاده می شد. از سال ۱۳۷۱ با تصویب "قانون اصلاح قوانین و مقررات مؤسسه استاندارد" ، تأیید صلاحیت شرکت های بازرسی از بانک مرکزی به مؤسسه استاندارد واگذار شد(30).

نگاهی گذرا به روند کنونی و آینده بازرگانی خارجی

همانطور که در بالا ذکر شد تاریخ بازرگانی و داد و ستد جهان بهمان اندازه تاریخ تمدن بشر قدیمی است. کسی نمی داند چه کسی برای اولین بار به وجود آتش و کشف خواص آن پی برد، کسی نیز اولین قومی را که به معنای امروزی به خرید و فروش و تجارت پرداخت نمی شناسد. مسلم است که پرداختن به امر داد و ستد به معنای بازرگانی، خیلی قدیمی تر از بکارگیری پول و اعتبار بوده است. در هر منطقه و مقاطع مختلف زمانی، شرایط متفاوت و سازماندهی مختلفی برای امر بازرگانی وجود داشته و کالاها و

اشیاء مختلفی برای داد و ستد مطرح بود. دیرگاهی انسان نیز بعنوان یکی از کالاهای قابل تملک و خرید و فروش موضوع معامله قرار می گرفت. امروز می توان رد پای قوانین، مقررات و روش های مرسوم در امر خرید و فروش برده و برده داری را به آسانی در قانون اساسی ایالات متحده آمریکا یافت. چند صد سال پیش این تجارت یکی از پر رونق ترین انواع بازرگانی های متداول در کشورهای اروپایی را تشکیل می داد.

آنچه که بر امر بازرگانی چه در قدیم و چه در عصر حاضر حاکمیت دارد و بعنوان محورهای اصلی یک معامله مورد نظر است از چند موضوع زیر متجاوز نیست :

- اصل کالا

- نحوه تحویل و مکان تحویل کالا

- نحوه قیمت گذاری و پرداخت قیمت کالا و سایر هزینه های تحویل و تحویل

- نحوه تعیین تضمین تعهدات در یک امر تجاری

با اینکه هزاران سال از استقرار نظام بازرگانی اعم از محلی، منطقه ای و بین المللی می گذرد ولی هنوز هم اصول آن پابرجاست. هر چند که پیچیدگی های آن دهها برابر شده است. هنوز هم همه چیز را نمی توان یافت. هنوز هم مناطق مختلف دارای استعدادهای متفاوتی است و مردم مناطق مختلف به فراخور و برحسب امکانات و فرهنگ و سنن، مشاغل مختلفی دارند و هنوز هم کیفیت، مرغوبیت و خصلت های ویژه محصولات مختلف در اقصی نقاط عالم متفاوت است.

همانطور که گفته شد اصل کالا یکی از عناصر اصلی معامله است. اگر پاره ای از کالاها مثل گندم و برنج و ادویه قرنهایست که از نظر ماهیت تغییری نکرده اند، امروزه هزاران قلم کالا از مواد اولیه تا ابزار و

ماشین آلات صنعتی، کشاورزی، عمومی، لوازم خانگی، اشیاء و مواد ساخته شده به این فهرست مفصل افزوده شده است که در نتیجه تحولی عظیم در تعریف کیفیت، مرغوبیت و مقدار کالا بوجود آورده است. اگر در گذشته کالاهای فساد پذیر و زود مصرف کمتر قابل حمل و توزیع به مناطق دور بود، امروزه گل از هلند، شیر و پنیر تازه از اروپا و سبزی و میوه از یک قاره به قاره ای دیگر حمل و توزیع می شود. حجم ها نیز از حد ابعاد کاروانی و بارهای شتر و اسب و استر به ارقام نجومی و ناوگان های دریایی، هوایی و زمینی بدل شده است. بنابراین اینگونه حجم های عظیم و بعد مسافت نیازمند مراقبت های ویژه در بسته بندی و حمل و نقل است.

در روزگاران گذشته افراد محترم و شناخته شده ای بودند که بعنوان امین بازرگانی و تجارت منطقه خویش، همراه کاروانیان و با به همراه داشتن نقدینگی و حتی اجناس قابل معامله و فروش به دوردست ها سفر می کردند و بعنوان امین و ناظر منفرد در بازارهای سایر سرزمین ها حضور عینی می یافتند و با مهارت و تخصصی که داشتند علاوه بر فروش، کالای مورد نیاز را انتخاب، خریداری، بازرسی، عدل بندی و حمل و نقل می نمودند و تمام مشقت های راه دور را از نظر محافظت، ایمنی، انتخاب بهترین وسیله و مسیر حمل را تحمل می کردند و اگر بخت بلند و مساعد بود پس از ماهها مسافرت به موطن و زادگاه خویش باز می گشتند و آنچه را که خریده بودند به سفارش دهندگان تحویل می دادند. بنابراین در اینگونه مسافرت ها، آشنایی، اعتمادها و قول و قرارها و تعهدات بسیار اهمیت داشت. از این بابت کمتر فروشنده ای خطر جابجایی و عرضه مستقیم کالا را برعهده می گرفت و همچنین کمتر خریداری بر مبنای اعتماد به فروشنده، کالایی را قبل از دیدن لمس و معاینه کردن و پسندیدن و بدون حضور در صحنه مورد معامله قرار می داد. همان کاری که امروزه در سطح خرده فروشی همچنان متداول است و هزاران سال است که تغییری در آن حاصل نشده است. در روزگاران گذشته، ارزش گذاری کالاهای مختلف تابع بازارهای خاص و صرفا بصورت منطقه ای امکان پذیر بود و درمنطقه دیگر برحسب سختی

راه و حمل و نقل صورت می گرفت، قیمت نیز بر پایه تقاضا و بضاعت مشتری تعیین می شد. در شرایط کنونی نرخ تقریبی تقریباً همه انواع کالاهای معمول بازرگانی با نوسانات قابل پیش بینی و روندهای معینی در سطح بازارهای بین المللی شناخته شده و مراجع و مآخذ تخصصی متعددی در هر رشته از کار بازرگانی شبانه روز اطلاعات را در اختیار بازرگانان و طرفین معامله قرار می دهند. تفاوت قیمت ها نیز برحسب بازارهای مختلف معلوم بوده و هزینه های جانبی مانند بسته بندی، حمل و نقل، تخلیه و بارگیری و هزینه های مالی و اداری و کارشناسی نیز با دقت قابل محاسبه و تصمیم گیری است. اگر در روزگاران گذشته حمل پول و نقدینگی همراه کاروان، خود منشاء زحمات و خطرات فراوان بود، امروزه جابجا کردن اعتبارات و پول های بین المللی موضوع دقیق و لحظات است و مشکلی براین عنصر معامله وجود ندارد.

وسایل و تجهیزات حمل و نقل نیز علاوه بر داشتن همه نوع تسهیلات و امکانات دارای سرعت جابجایی در حد ایمنی بسیار بالا بوده و با دقت و سرعت این کار را به انجام می رسانند. تولید کنندگان و سازندگان نیز از اشکال بومی و پراکنده تا بسیاری موارد در ابعاد جهانی در همه بازارهای عمده حضور فعال دارند و قادر هستند تا خواسته مشتری را در محل مصرف و طبق شرایط تحویل نمایند.

موضوع تضمین نیز که در گذشته از جمله مشکلات اساسی در امر خرید و فروش و بویژه حمل و نقل بود، امروزه حل شده است. در گذشته تضمین ها عمدتاً از طرف حکام و امراء برای تسهیل در امور بازرگانی ایجاد می گردید و محاکم منطقه ای برحسب قوانین و مقرراتی که متداول بود و می توانست از سطح قوانین و مقررات یک حکومت یا حاکمیت خاص و محدود تا قوانین نافذ در گستره ای وسیع متغیر باشد. در ادیان و سلوک های مختلف این قوانین با هم تفاوت هایی داشت که قضات و حکم ها با حل اختلافات برحسب این قوانین و مقررات طرفین را ملزم به ادای دیون و تعهدات خود می نمودند. چنانچه

همگان می دانند، منشاء حمله چنگیز به ایران و آنهمه ویرانی و قتل و غارت و مصیبت، غارت بازرگانان حکومت چنگیز توسط مرزداران ایرانی و عدم توجه و حتی اعدام فرستادگان چنگیز توسط حکومت ایران در تاریخ درج شده است که در حقیقت مبانی قراردادهای بازرگانی آنروز منطقه را دستخوش ناامنی و تشویش قرار داده بود.

در عصر جدید قوانین، مقرات و سیستم های بانکی، بیمه، گمرک و تجارت بین الملل و حقوق بین الملل و قوانین تجاری و بازرگانی و محاکم و شبکه های قوانین کشورها جایگزین مناسب "چنگیزها" شده و قادر است با دقت و سهولت و تضمین کافی بر کلیه مناسبات بین المللی حاکمیت خود را اعمال نماید.

اوزان و مقیاس ها که اولین زبان استقرار استاندارد بین الملل و اقوام و در بازارهای کوچک و بزرگ بوده و هزاران سال تاریخ مدون دارد، به تدریج به هزاران کد و روش و مشخصات مدون و مورد قبول و تأیید شده درآمده است که چون یک زبان بین المللی حاکمیت مطلق بر همه مناسبات دادوستد، اعم از خدماتی و کالایی پیدا کرده است. اگر مشتری و خریدار امروز لزومی نمی بیند که برای رؤیت کالای خریداری شده، صحت انطباق آن با آنچه که می خواهد شامل دقت در جریان ساخت، بسته بندی، تعداد و مقدار، صحت و قابل اطمینان بودن وسیله و کارگزاران حمل، دقت در تخلیه و بارگیری از مبدأ به مقصد حضور فیزیکی داشته باشد، دهها سازمان و نهاد بین المللی و محلی با دریافت هزینه های مختصر عهده دار این مهم هستند و بعنوان امین بی طرف در کلیه مراحل کار حضور دارند. فروشنده نیز قادر است با ایفای تعهدات خود به موقع بهای جنس را دریافت کند و محدوده های تعهدی او نیز مفروض و محدود و مشخص است و خارج از این حوزه تعهدی، عهده دار هیچ تعهدی نیست. چتر بیمه ای در شبکه بین المللی نیز قادر است در کلیه مراحل از طراحی اولیه محصول تا تحویل نهایی به مشتری، عهده

دار هر ضرر و زیان عمدی و غیر عمدی، طبیعی و غیر طبیعی، کلی یا جزئی باشد و در صورت بروز هر نوع اشکال و ایراد با تکیه بر داوری ها و کارشکنی های مطمئن و بی طرف و در قالب تعهدات و قراردادهای جبران کلیه خسارت را با سرعت بر عهده بگیرد. نه مشتری می تواند فزون طلب و باج خواه باشد و با مطرح نمودن ادعاهای واهی فروشنده را تحت فشار قرار دهد و نه فروشنده قادر است که خارج از ضوابط و مقررات عمومی و تعهدات اختصاصی و شرایط معامله جنسی را تحویل مشتری نماید. کارگزار حمل و نقل نیز نمی تواند در مسیرهای طولانی و در غیاب خریدار و فروشنده دخل و تصرفی غیرمسئولانه در کالا داشته باشد.

اما با همه این تسهیلات و دگرگونی های مثبت و سازنده که امر تولید، توزیع، خرید و فروش و حمل و نقل و تحویل و تحول را تحت انضباط های بسیار دقیق و معلوم و مطمئن درآورده و امر بازرگانی بین المللی را با تسهیلات فراوانی روبرو ساخته و دیگر بازرگانی، آن امر پر مخاطره سوداگری سابق نیست. آیا بازرگانی امروز دنیایی بی مخاطره و بی دردسر است؟ قطعاً کوتاه اندیشی است که فکر کنیم می شود با فراغ بال در گوشه دفاتر و بنگاه های تولیدی و تجاری خود بنشینیم و با اطلاع مختصری از این مجموعه تاریخی و تکوینی روند بازرگانی بین المللی و با تبادل چند تلکس و فاکس و امضای چند تعهد و دستور بانکی و قرارداد دوجانبه، یک بازرگانی مطمئن و بی خطری را داشته باشیم.

قطعاً امروزه برای بازرگانان خطرات جانی و جسمی بگونه ای که صدها سال پیش مرسوم و متداول بود خیلی کمتر وجود دارد. حتی اگر بازرگانان بخواهند خودشان در همه مراحل کار حضور فعال داشته باشند، دولت ها و سیستم های شبکه ای بازرگانی بین المللی تسهیلات کافی برقرار کرده اند. امروزه از راهزنی ها و خطرات جوی و زمینی و آسمانی زمان های گذشته، تا اندازه قابل توجهی خبری نیست. اما

آنچه که هنوز هم در طول تاریخ تغییر ماهیت نداده است، دومی موضوع ایجاد خسارات و غبن^۱ در معامله است. اگر در طول تاریخ اسلام موضوع خیار^۲ و یا شرایطی که می توانست منجر به فسخ معامله ای شود همواره وجود داشته، امروزه علاوه بر غبن در عین مال، موضوع ایجاد خسارات و عدم النفع^۳ نیز بعنوان مسائل جدی بین طرفین معاملات و نحوه تأمین کل یا بخشی از آن نیز مطرح است. داشتن یک معامله یا تجارت سالم، خوب و مطمئن نیاز به طیف وسیعی از اطلاعات و مراعات نمودن ملاحظات و دقایق و فنون بسیاری دارد که موضوع تخصصی دهها رشته دانشگاهی است که حوزه فراگیر آن از حقوق تا تخصص های بازرگانی، فنی و مهندسی را می پوشاند.

بنابراین توجه به استقرار صحیح و درست اجزاء و مناسبات معاملات بین المللی بسیار مهم و حیاتی است. این حساسیت زمانی خود را نشان می دهد که با حذف و یا درج یک کلمه یا تصمیم گیری اشتباه، میلیون ها ریال و دلار خسارت عینی و یا تبعی غیر قابل جبران دامنگیر شخصیت های حقیقی یا حقوقی طرف معامله می شود و با در نظر نگرفتن یک نکته ظریف، کلاهبرداری ها، فعل و انفعالات ناسالم بسیاری به مراجع بین المللی ارجاع می گردد. در بسیاری از موارد بعلت ناکافی بودن و یا تنظیم نامناسب مدارک و اسناد و یا عدم آگاهی یکی از طرفین معامله از رویه ها، مقررات، قوانین، استانداردها، پروتکل ها و یا عدم

^۱ - زیان وارد کردن بر کسی در معامله - فریفتن - زیان دیدن در خرید و فروش . (47)

^۲ - داشتن اختیار برای برهم زدن معامله یا قرارداد (47)

^۳ - عدم النفع در لغت به معنی عدم منفعت و بهره نبردن است. عدم النفع دو نوع دارد: عدم النفع محقق الحصول (نفع محقق الوصول منفعتی است که به وجود آمدن آن در آینده حتمی است و شکی در پیدایش آن نیست) و محتمل الحصول (نفع محتمل الوصول منفعتی است که به وجود آمدن آن در آینده احتمالی است نه حتمی، یعنی ممکن است این نفع نصیب شخص بشود و ممکن هم هست که نشود). مطابق با تبصره ۲ ماده ۵۱۵ قانون آیین دادرسی دادگاه های عمومی و انقلاب در امور مدنی، خسارت ناشی از عدم النفع قابل مطالبه نیست. (67) جهت مطالعه بیشتر به منابع مرتبط مراجعه شود.

توجه به متن قراردادهایی که تنظیم و تعهد می شود، یا خسارت قابل پیگیری نیست و یا متعهد هزینه های سنگینی را متحمل خواهد شد.

در فرهنگ مستقر جامعه ایران، متاسفانه عادت بر سیاق پیشگیری استوار نیست و علاج وقایع قبل از وقوع انجام نمی گیرد. همانطور که می دانیم که در کشورهای پیشرفته جهان یکی از پردرآمدترین مشاغل، مشاغل مشاوره در امور حقوقی و بازرگانی است، یعنی مردم این اصل را پذیرفته اند که تسلط بر ظرایف تخصصی حقوقی و فنی موضوع شناخته شده و قابل قبولی است. همانگونه که همگان اطلاع مختصری از امور پزشکی یا ساختمانی دارند ولی در موارد لزوم به پزشک یا مهندسین ساختمان برای مشورت رجوع می کنند، امور حقوقی، بازرگانی و تجاری هم اموری تخصصی است و خیلی بدیهی و شناخته شده نیست و اطلاعات ناقص و پراکنده گاه می تواند بشدت زیانبار و مصیبت آفرین باشد. لذا برای امور بازرگانی، قراردادی و حقوقی خود از جمله بیمه و مالیات به مشاورین متخصص مراجعه می کنند تا دچار ضایعات و خسارات ناشی از عدم اطلاع و توجه نشوند. قطعاً در یک خرید جزیی که احتمال ضرر و زیان در مسیر آن بسیار ناچیز بوده و فروشندگان کثیری در اقصی نقاط عالم قادر به انجام آن هستند، الزام به حساسیت های اشاره شده بهیچوجه منطقی نیست، در حالیکه با کلان شدن محموله و یا حجم سرمایه و مبلغ معامله، قطعاً هریک از نکات مورد اشاره می تواند منشأ خسارات کلان و درخور اهمیت و توجه خاص باشد (۲۵)

جایگاه بازرسی کمیت و کیفیت در تجارت

همانطور که مختصراً شرح داده شد، تجارت در گذشته در مقایسه با امروز امری بسیار ساده تر بود. غالباً خریدار و فروشنده مستقیماً با هم روبرو می شدند و در بسیاری از موارد فروشنده خودش تولید کننده

کالا بود و خریدار نیز مصرف کننده نهایی. امروزه تجارت جهانی در همه دنیا بصورت پیچیده ای درآمد است و عوامل مختلفی نقش های متفاوت ولی مکملی را در پهنه تجارت بین الملل ایفا می کنند.

بطوری که در نمودار شماره ۱ مشاهده می شود، این عوامل در تجارت گذشته که مشابهت زیادی با خرید ضروریات روزمره منزل در دوران ما دارد، فقط شامل خریدار و فروشنده است. در این چرخه عوامل دیگر مانند سازنده و حمل کننده نیز جزء عوامل فروشنده و خریدار به حساب می آمدند و خود از نظر تجارت آن زمان عوامل مستقلی به حساب نمی آمدند.

در نمودار شماره ۳ عوامل موجود و مستقل در تجارت امروزه مشاهده می شود. این عوامل عبارتند از :

- سازندگان کالا

- فروشنده

- بانک گشایش کننده اعتبار و بانک کارگزار

- بازرس مستقل

- فورواردر یا متصدی حمل و نقل^۱

- حمل کننده یا حمل کنندگان در حمل مرکب

---

^۱ (به پیوست الف مراجعه شود) Forwarder-^۱

- بیمه گران

- بنادر و گمرکات مبدأ و مقصد

- تحویل گیرنده و ترخیص کار

- خریدار

- توزیع کنندگان

- مصرف کنندگان

کاملاً روشن است که حضور این تعداد عوامل مختلف در یک معامله تجاری خودبخود موجب پیچیدگی بازرگانی خارجی می شود و به دلیل همین پیچیدگی است که امروزه قوانین و ضوابط بسیاری مدون شده است و وظایف و مسئولیت های مشخصی را برای هر یک از عوامل تجارت، بخصوص برای خریدار و فروشنده معین کرده اند و آشنایی با این ضوابط و مقررات و قوانین برای انجام تجارت قطعاً ضرورت دارد. (جهت توضیح بیشتر به نمودار شماره ۴ مراجعه شود)

بطوری که ذکر شد یکی از این عوامل "بازرس مستقل" است که امر نظارت فنی بر تحویل و تحویل کالا را در یک تجارت خارجی بر عهده دارد که امروزه "بازرسی کمیت و کیفیت"^۱ یا "سورویانس"^۲ نامیده می شود.

---

¹ -Quality and Quantity Inspection

² -Surveillance

در اینجا ابتدا موقعیت بازرسی مستقل را در تجارت بین المللی امروزه می‌سنجیم و اینکه چه وظیفه‌ای به او محول شده است. همانطور که در نمودار شماره ۱ مشاهده شد در تجارت گذشته، خریدار و فروشنده خود در زمان تحویل و تحول کالا حضور داشتند و مبادله پول و کالا بصورت حضوری و مستقیم انجام می‌شد و بنابراین مسئولیت مقدار و مبلغ پول و کمیت و کیفیت کالای مورد مبادله را خود شخصاً عهده دار بودند. در حالیکه در نمودار شماره ۲ خریدار و فروشنده در زمان مبادله کالا و پول حضور ندارند و از جانب آنها بانک وظیفه مبادله پول و حمل کننده وظیفه تحویل گرفتن کالا از فروشنده و تحویل دادن آن را به خریدار بر عهده دارند..

در معاملات تجاری امروز که غالباً از طریق اعتبار اسنادی^۱ صورت می‌گیرد، بانک صرفاً مسئولیت مبادله پول در مقابل اسناد را دارد. به عبارت دیگر بانک گشایش کننده اعتبار، ابتدا پول و فهرست مدارکی که جزء شرایط خرید و فروش هستند و در مقابل دریافت آنها باید پول بپردازد را از خریدار دریافت نموده و سپس کارگزار او در مقابل دریافت این مدارک و مطابقت آنها با شرایط مشخص شده در (L/C) پول را به فروشنده پرداخت می‌نماید. حمل کننده نیز براساس قرارداد حمل، کالا را با کیفیت و کمیت ظاهری و معمولاً طبق اظهار از فروشنده تحویل گرفته و موظف است آن را بهمان صورت در مقصد به خریدار تحویل دهد. روشن است که دیدگاه حمل کننده نسبت به کمیت و کیفیت کالا با دیدگاه خریدار متفاوت است. برای مثال، بسته آکبند^۲ از نظر حمل کننده، محموله یا کالا به حساب می‌آید و کمیت و کیفیت ظاهری این محموله برای او مطرح است در حالیکه خریدار نسبت به محتوای بسته آکبند نظر دارد. در اینجا نکته‌ای که مشخص می‌شود، ضرورت نظارت بر کمیت و کیفیت کالا از زاویه دید خریدار

^۱ -Letter of Credit (L/C)

^۲ - کالای صنعتی کار نکرده به صورتی که هنوز در بسته بندی کارخانه باشد(۴۷)

است. این امر امروزه توسط بازرسین مستقلی که غالباً دارای سازمانی عریض و طویل هستند و حضوری وسیع در مبادی تحویل و تحویل در عرصه جهانی دارند، صورت می گیرد. (۲۲)

بطور کلی از نظر خریدار، پرداخت بعد از حمل ترجیح دارد و در زمان حمل از مزیت کمتری برخوردار بوده و حتی پرداخت قبل از حمل از آنهم کم مزیت تر است ولی از نظر فروشنده وضعیت کاملاً معکوس است. اعتبار اسنادی روشی جهانی و بی مانند جهت دستیابی به توافقی قابل قبول از نظر تجاری است که به موجب آن پرداخت در مقابل اسنادی که معرف کالا بوده و انتقال حقوق مترتب بر کالا را میسر می سازد، صورت می گیرد. لازم به ذکر است که چنانچه طرف معامله ناشناخته بوده و یا اطلاعات مربوط به وی ناکافی باشد، پرداخت در مقابل اسناد نمی تواند از خطر تقلب جلوگیری نماید. لذا شناسایی طرف یا شخص معامله حتی می تواند از اهمیت بیشتری نسبت به دانستن چگونگی عملیات برخوردار باشد. بنابراین اعتبار اسنادی :

۱- ترتیب انجام مبادلات تجاری بین المللی را توسط بانک ها فراهم می آورد.

۲- جهت طرفین درگیر ایجاد امنیت می کند.

۳- تضمین پرداخت به شرط اجرای کلیه تعهدات توسط فروشنده را می نماید.

۴- تعهد پرداخت را فقط در مقابل اسناد (نه کالا یا خدمات مربوطه) را می کند. بدین ترتیب خریدار باید قبل از معامله در مورد شهرت و موجودیت فروشنده ای که اصولاً او را نمی شناسد تحقیق کند.

اتکای جهانی به مقررات متحدالشکل اعتباراسنادی اتاق بازرگانی بین المللی^۱ و استفاده روزافزون از فرمهای متحدالشکل این سازمان کمک فراوانی به اجرای یکنواخت اعتبارات اسنادی نموده است. معمولاً دو بانک در عملیات اعتبار اسنادی شرکت دارند یکی بانک بازکننده اعتبار که بانک خریدار است و دیگری بانک ابلاغ کننده اعتبار که معمولاً در کشور فروشنده است (نمودار شماره ۵). (۴۸)

تاریخچه و مقدمه ای بر بازرسی کمیت و کیفیت در ایران

در کشور ما تاریخچه شناخت سورویانس یا بازرسی کمیت و کیفیت کالا را باید بعد از انقلاب اسلامی جستجو کرد. طبق برخی بررسی های شخصی، مسئله بازرسی بطور کلی در قبل از انقلاب اسلامی نیز مطرح بوده است و تعدادی از بانک هایی که معاملات اعتبار اسنادی انجام می داده اند از جمله بانک ملی ایران، فهرستی از مؤسسه های بازرسی را منتشر نموده و بصورت پیشنهاد به خریداران و گشایش کنندگان اعتبار اعلام می نموده است ولی چون اهمیت مسئله بازرسی بصورت امروز درک نشده بود چندان مورد توجه نبوده است.

علی رغم اینکه تاریخ تأسیس برخی از سازمان های بازرسی^۲ به قرن نوزدهم می رسد ولی باید گفت که امر بازرسی کمیت و کیفیت به آن صورت که امروزه مطرح است عمری حدود پنجاه سال دارد. به عبارت دیگر با پیشرفت و پیچیدگی تجارت، به مرور زمان فعالیت اینگونه مؤسسه ها نیز که ابتدا فقط

^۱ - ICC Uniform Customs and Practice for Documentary Credit (UCP)

۱- قوانین و مقرراتی یگانه و همسان هستند که توسط اتاق بازرگانی بین الملل (ICC) و برای یکپارچه سازی در روند تهیه اعتبارات اسنادی تهیه می شود و هم اکنون در بیش از ۱۷۵ کشور دنیا استفاده می شود. آخرین تجدیدنظر UCP600 است که از اول ژوئیه ۲۰۰۷ به مورد اجرا گذارده شده است (۶۸)

۲- عبارات "سازمان بازرسی"، "مؤسسه بازرسی"، "شرکت بازرسی"، "سازمان بازرسی کننده"، "شرکت بازرسی کننده" در متن این کتاب بکار برده شده است و منظور از تمامی آنها "نهاد بازرسی" است (به پیوست الف- تعاریف و اصطلاحات مراجعه شود)

بازرسی و نظارت فنی بود، به انجام بازرسی مستقل در معاملات تجاری از طریق اعتبار اسنادی گسترش یافت.

در کتاب های درسی مربوط به بازرگانی نیز کمتر به مسئله سورویانس و بازرسی کمیت و کیفیت پرداخته شده، لذا دانشجویان نیز چندان از این امر اطلاعی نمی یافته اند. شیوه تجارت در قبل از انقلاب اسلامی که بر پایه سودهای سرشار تقریباً تضمین شده حاصل از دلارهای نفتی و گستردگی بازار مصرف استوار بود، جای زیادی را برای بازرسی کمیت و کیفیت آنطور که امروزه مطرح است باقی نمی گذاشت. (۲۲) بنابراین خدمات بازرسی تقریباً پس از انقلاب اسلامی پی ریزی و آغازگردید و جامعه تجاری ایران، تا قبل از انقلاب اسلامی با موضوع بازرسی تقریباً بیگانه بود و اهمیت بازرسی قبل از حمل را که در قالب اعتبار اسنادی و قراردادهای انجام می گرفت به خوبی نمی شناخت. به تدریج بازرسی کمیت و کیفیت به منزله تأیید صحت، سلامت و مطابقت کالاها با قرارداد های فروش شکل گرفت. خوشبختانه با اقداماتی که سازمان ملی استاندارد ایران و بانک مرکزی در سالیان اخیر بعمل آوردند و براساس قانون مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران^۱ مصوب بهمن ۱۳۷۱ مجلس شورای اسلامی، انجام بازرسی قبل از حمل اجباری و مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران متولی تأیید صلاحیت شرکت های بازرسی گردید. لذا مؤسسه ها یا شرکت های مجاز بازرسی تحت ضوابط خاصی، تأیید صلاحیت و توسط مؤسسه استاندارد معرفی گردیدند. این امر موجب شد که علاوه بر جلوگیری از ائتلاف سرمایه های ملی، اهمیت بازرسی نیز به جامعه بازرگانی شناسانده شود. حال با توجه به تعاریف بازرسی و چگونگی ورود این صنعت به جامعه تجاری ایران لازم است که خلاصه ای از چگونگی خدمات بازرسی در ایران را توضیح داد.

---

^۱ - نام جدید سازمان ملی استاندارد ایران

بطور کلی خدمات بازرسی برای کالاهای وارداتی و صادراتی بین فروشنده و خریدار مورد استفاده قرار می گیرد. طبیعت استفاده از خدمات بازرسی را به تنهایی نمی توان دلیلی بر عدم اعتماد دانست بلکه همانطور که ذکر شد این خدمات در جهت کنترل، نظارت، بازرسی، آزمون، نمونه برداری، اندازه گیری و .... به منظور مطابقت با شرایط قرارداد و یا مشخصات از پیش تعیین شده و در راستای جلوگیری از وقوع اشتباهات ممکن در تولید یا بسته بندی، حمل و ... می باشد.

هنگامی که کالایی توسط خریدار از فروشنده حقیقی یا حقوقی خریداری می شود، به لحاظ مطابقت های کالای تولید شده و یا در حال تولید با شرایط خرید، شرکت های بازرسی از طرف خریدار انتخاب و به عنوان یک شرکت بی طرف از محموله بازدید بعمل می آورند. نحوه خدمات بازرسی در اسناد خرید و یا اعتبارات اسنادی و یا براساس توافق های انجام شده بین خریدار و فروشنده انجام می گیرد. روش کار شرکت بازرسی با توجه به قضاوت ها، تجربه و استانداردهای بین المللی مشخص می گردد و عملیات بازرسی طی برنامه ریزی های انجام شده صورت می گیرد. می توان گفت که گاهی به لحاظ عدم شناخت خریدار از چگونگی عملیات بازرسی و عدم رایة دستورات العمل و ضوابط یا حدود (دامنه) بازرسی به شرکت های بازرسی، در پاره ای از موارد مغایرت هایی در کمیت و کیفیت کالای خریداری شده ایجاد می شود و چنانچه خریداران از طبیعت کار شرکت های بازرسی و وظایف آنها مطلع بوده و روش کار و خدمات درخواست شده را به شرکت بازرسی و فروشنده اعلام و محدوده وظایف را مشخص نمایند، از ایجاد مشکلات جلوگیری و از اتلاف وقت ممانعت بعمل خواهد آمد. در نتیجه شرکت های بازرسی بایستی بعد از انجام بازرسی و همچنین طی مراحل بازرسی، چگونگی عملیات انجام شده را به مشتری^۱ یا خریداری

---

¹ -Scope of work or Scope of Inspection (حدود بازرسی در فصل دوشرح داده شده است)

² -Client

که آنها را انتخاب نموده اند اعلام نماید و باید هرگونه مغایرتی که در تطابق کالای بازرسی شده و شرایط خرید مشاهده می نماید به مشتری خود اطلاع دهد و پیشنهاد خود را اعلام و در انتظار دستوری صریح از مشتری باشد تا خدمات بعدی به سرعت انجام شود.

خاطر نشان می گردد که وظایف کار بازرسی طی موارد گنجانیده شده در اعتبار اسنادی یا اسناد خرید گشایش شده، تعیین می گردد و براساس خدمات مذکور، شرکت های بازرسی چگونگی انجام عملیات بازرسی خود را مشخص می سازند و چنانچه دستورالعمل و ضوابط (حدود بازرسی) از طرف مشتری تعیین گردد، محدوده عملیات مشخص تر بوده و کنترل بیشتری می توان اعمال نمود، زیرا در بعضی موارد خدمات بازرسی قبل از تولید مورد نیاز می باشد و کنترل بایستی از خرید مواد اولیه ساخته شده تا مراحل حمل انجام گیرد (این مرحله بیشتر در کالاهای صنعتی مورد استفاده قرار می گیرد). لذا چنانچه دستورالعمل و ضوابط از طرف مشتری تعیین گردد می توان از بروز اشکالات جلوگیری بعمل آورد و در صورتی که این مهم از طرف خریدار امکان پذیر نباشد شرکت بازرسی در صورت درخواست خریدار دستورالعمل و ضوابط را طور کلی هدف از انجام بازرسی قبل از حمل، حصول اطمینان از تحویل و تحول کالا بین خریدار و فروشنده و انطباق آن از جنبه های کیفیت، کمی مشخص می کند (۱۵).

بانک مرکزی بنیانگذار بازرسی اجباری

پس از انقلاب اسلامی، وقتی که اختلاف نرخ حقیقی ارز با نرخ اعلام شده آن به مقدار قابل توجهی رسید، سیستم پولی کشور در قالب بانک مرکزی ضرورت نظارت بر کمیت و کیفیت کالا را حس نمود و در این راستا پس از ورود کالاهای مغایر با آنچه که در زمان خرید متعهد شده بود اقدام به صدور بخشنامه ها و دستورالعمل هایی در این زمینه کرد. کاملاً روشن است که منظور بانک مرکزی از انجام بازرسی کمیت و کیفیت بر روی کالاهای وارداتی و یا صادراتی، در زمانی که نرخ ارز از تنوع بسیاری برخوردار

است، بصورت کنترل دولتی و صرفاً جهت حصول اطمینان از ورود کالایی با ارزش اعلام شده می باشد. برای مثال از دید نظام پولی کشور لازم بود که اگر اعتباری برای ورود کالای درجه یک باز شده است در نهایت همان کالا با همان مشخصات درجه یک به کشور وارد شود. لذا در ادامه این سیاست، بانک مرکزی ایران در سال ۱۳۶۳ اقدام به صدور بخشنامه ای در مورد معرفی ۱۶ مؤسسه بازرسی نمود و ورود کالاهای وارداتی را منوط به انجام بازرسی توسط این مؤسسه ها کرد که این امر کماکان ادامه داشت و براساس بخشنامه های صادره انجام بازرسی برای کالاهای وارداتی با ارزش بیش از بیست هزار دلار اجباری شد.

مؤسسه استاندارد متولی قانونی سورویانس در ایران

اجباری بودن بازرسی در چند سال اخیر، خودبخود منجر به شناخته شدن ابعاد مختلف آن شد و در نهایت جای خود را نه تنها در بین سازمانهای مسئول تجارت خارجی و یا بازرگانی باز نمود، بلکه مقامات قانونگذاری نیز به این مهم توجه نموده و در نهایت در سال ۱۳۷۱ طی قانونی که به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران بصورت رسمی متولی موضوع بازرسی شناخته شد و طبق تبصره ذیل ماده ۵ این قانون، مسئولیت تأیید صلاحیت شرکت های بازرسی به مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران واگذار شد.

نگرش قوانین و آئین نامه ها به موضوع بازرسی

در بعد جهانی، قوانین و آئین نامه های تجارت بجز در سال های اخیر به این مهم توجه چندانی نداشته اند و همین سکوت قوانین و آئین نامه ها موجب سردرگمی در شناخت مسئولیت ها و اختیارات مؤسسه های بازرسی مستقل در تجارت بین المللی شده است.

جالب است که این سکوت حتی در مقررات اینکوترمز ۱۹۸۰ نیز کاملاً محسوس بود و فقط برای اولین بار در مقررات جدید اینکوترمز ۱۹۹۰ به مسئله بازرسی اشاراتی شده و در حد کلی موضوع بازرسی کمیت و کیفیت در مقررات مبادلات تجاری و بازرگانی مورد بررسی واقع شده و تا حدودی تکلیف خریدار فروشنده را در مورد این امر روشن نموده است.

وجود این سکوت در قوانین ملی و بین المللی موجب شد که مؤسسه های بازرسی بین المللی اقدام به تأسیس انجمنی تحت عنوان آیفیا^۱ کنند و در قالب این انجمن تلاش نمایند تا آئین نامه ها و دستورالعمل هایی را برای تعیین محدوده اختیارات و مسئولیت های خود در قبال انجام بازرسی کمیت و کیفیت تنظیم نمایند. این انجمن که در سال ۱۹۸۲ تأسیس شد، دارای کمیته های تخصصی مختلفی بود که علاوه بر وظیفه حفظ منافع مشترک مؤسسه های بازرسی، تهیه و تنظیم آئین نامه ها و دستورالعمل های متحدالشکلی که بتواند حاکم بر روابط این مؤسسه ها با یکدیگر باشد و مسئولیت های آنها در قبال اشخاص سوم^۲ را نیز مشخص و محدود نماید، آغاز کرد. با توجه به قدمت نسبتاً کم انجمن

¹ -International Federation of Inspection Agencies (IFIA)

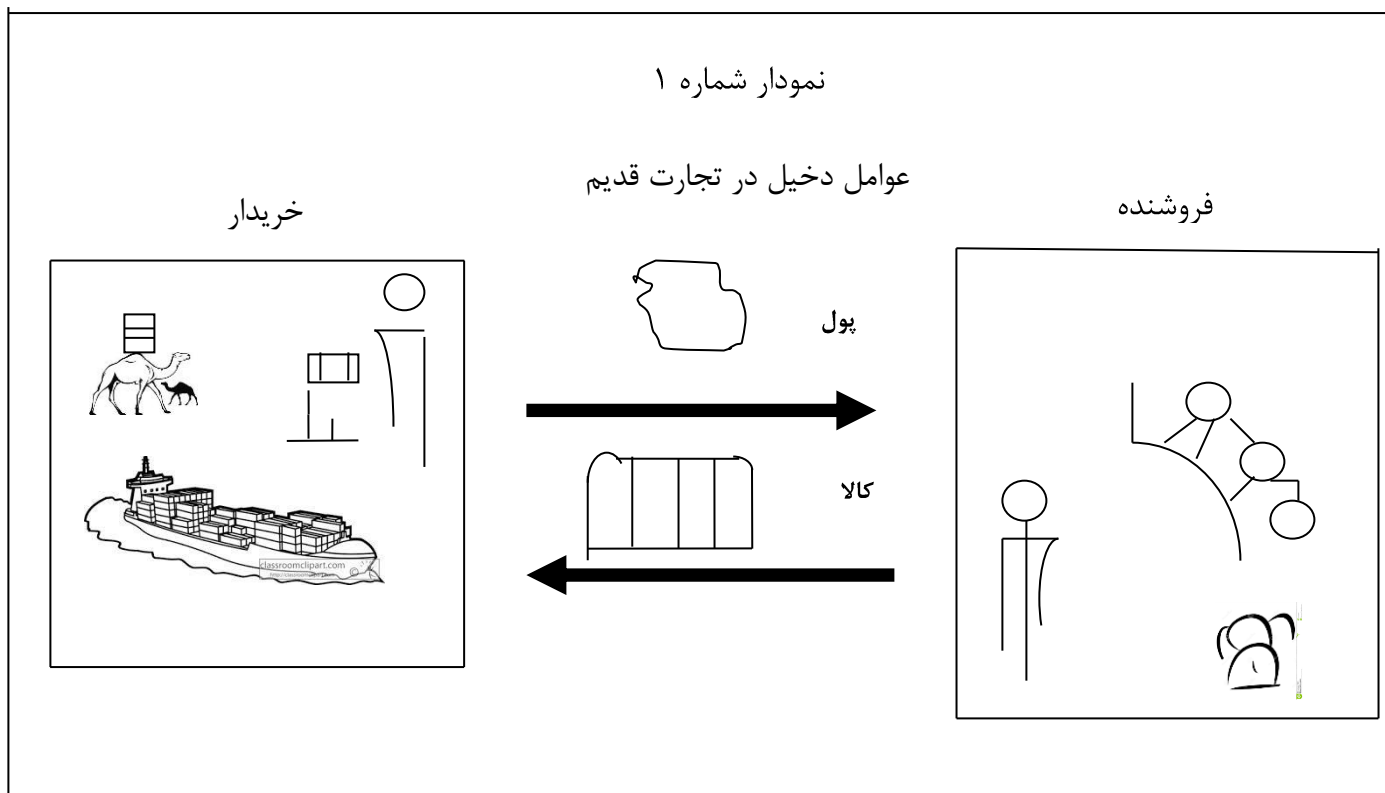
۱- انجمنی که قبلاً به نام انجمن بین المللی مؤسسه های بازرسی یا آیفیا نامیده می شد در حال حاضر به نام شورای تی آی سی (TIC) شناخته می شود. بعد از اول نوامبر سال ۲۰۱۹ کنفدراسیون بین المللی سازمانی بازرسی و گواهی کننده (CEOC International) با انجمن بین المللی مؤسسه های بازرسی (آیفیا) ادغام و شورای تی آی سی نامیده شد. این شورا نماینده بیش از ۹۰ شرکت و سازمان پیشرو در صنعت بازرسی، آزمون و گواهی کردن شد. شورای تی آی سی تحت اصول اخلاقی مشابه با آیفیا فعالیت خواهد کرد و آئین کار انطباق آیفیا را قبول کرده است. در مقایسه با آیفیا الزامات سختگیرانه مشابه اعمال خواهد شد. بنابراین گواهینامه هایی که توسط شورای تی آی سی صادر می شوند تحت نام و لوگوی این شورا خواهد بود. تمامی اطلاعات و مدارکی که در پایگاه اطلاعاتی آیفیا در صورتی که احتیاج به تجدید نظر نداشته باشند به پایگاه اطلاعاتی شورای تی آی سی انتقال می یابد (<http://tic-council.org>). این شورا توسط سند رسمی به تاریخ ۱۲ نوامبر ۲۰۱۸ بعنوان یک انجمن غیر انتفاعی تحت قوانین کشور بلژیک تأسیس شده و توسط حکم سلطنتی در تاریخ ۱۰ مارچ ۲۰۱۹ تصویب شد (۸۲ و ۹۱).

² -Third Party (جهت توضیح بیشتر به پیوست الف-تعاریف و اصطلاحات مراجعه شود)

آیفا باید اذعان نمود که دستورالعمل های تهیه شده و یا در دست تهیه توسط این انجمن در مورد مبادلات تجاری در قالب اعتبار اسنادی، کامل و منتشر نشد، بلکه بیشتر فعالیت های این مؤسسه به تهیه دستورالعمل هایی برای انجام بازرسی فنی جهت انواع کالا که ممکن است به درخواست سازنده، فروشنده یا حمل کننده و خریدار صورت گیرد اختصاص داشته است لذا می توان گفت که این آئین نامه ها هنوز برای حل و فصل مسائل حاصل از بازرسی کمیت و کیفیت در قالب اعتبار اسنادی جامعیت کافی ندارد.

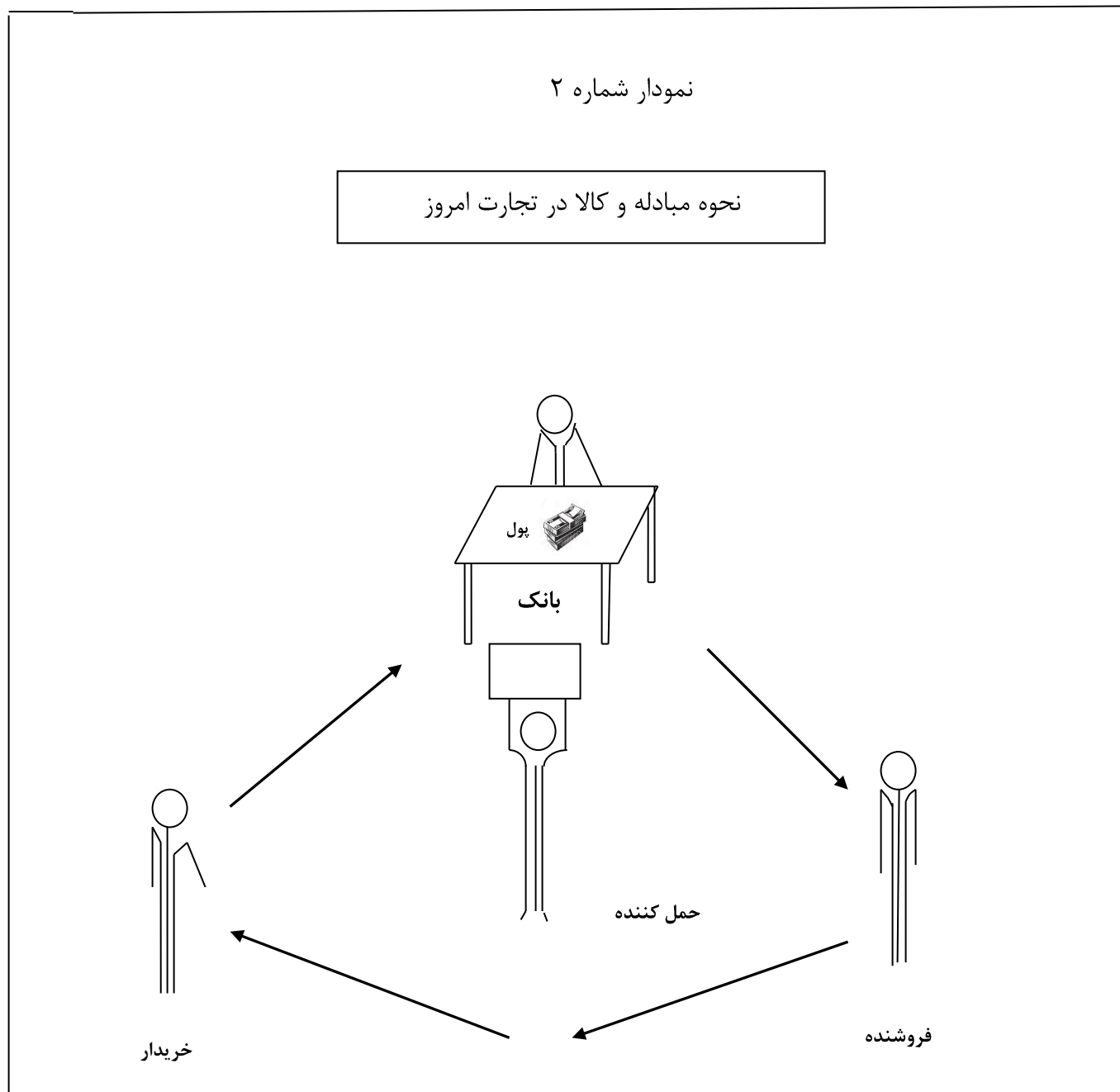
(۲۲).

(۲۲)

نمودار شماره ۲

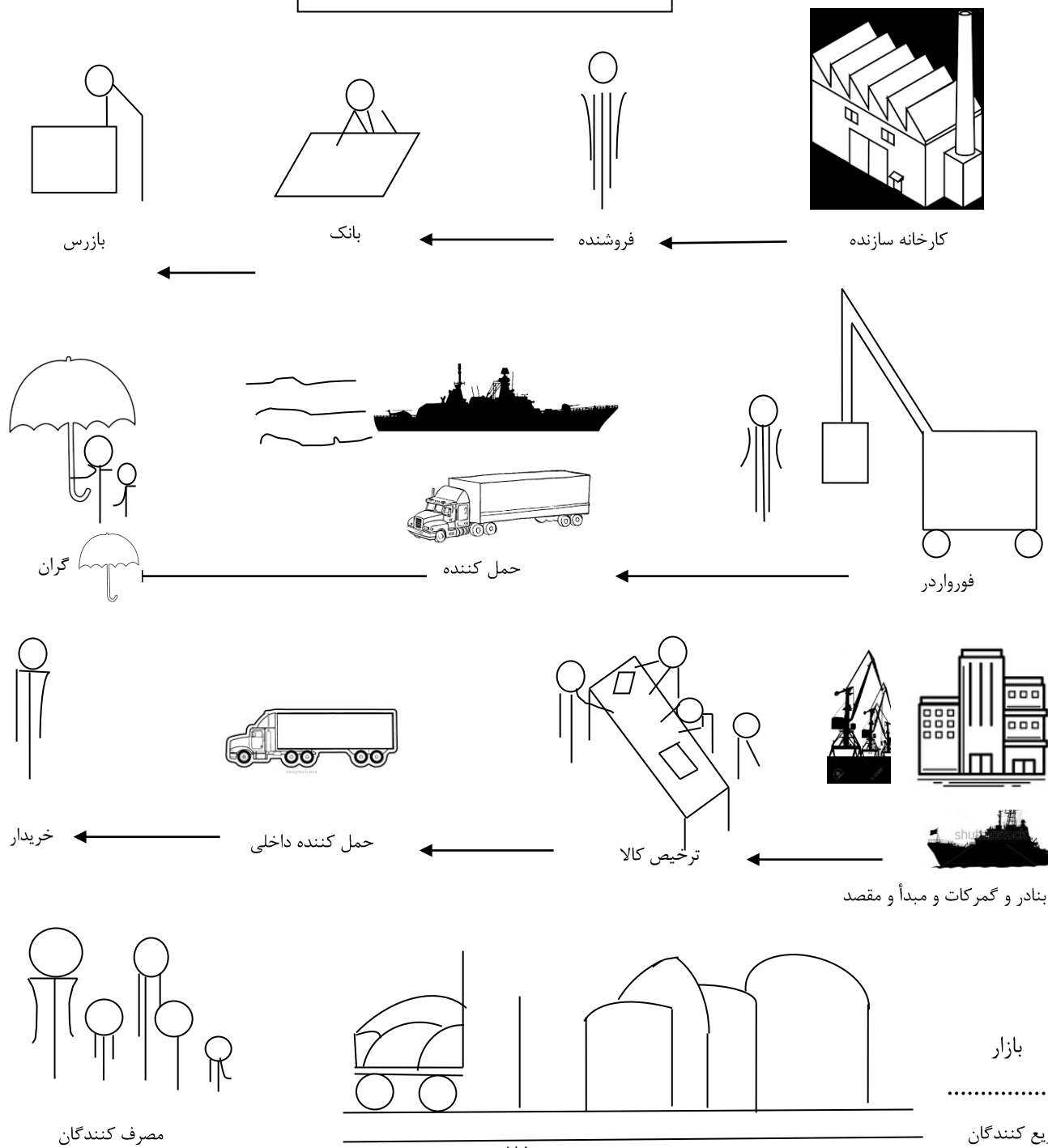
نحوه مبادله و کالا در تجارت امروز

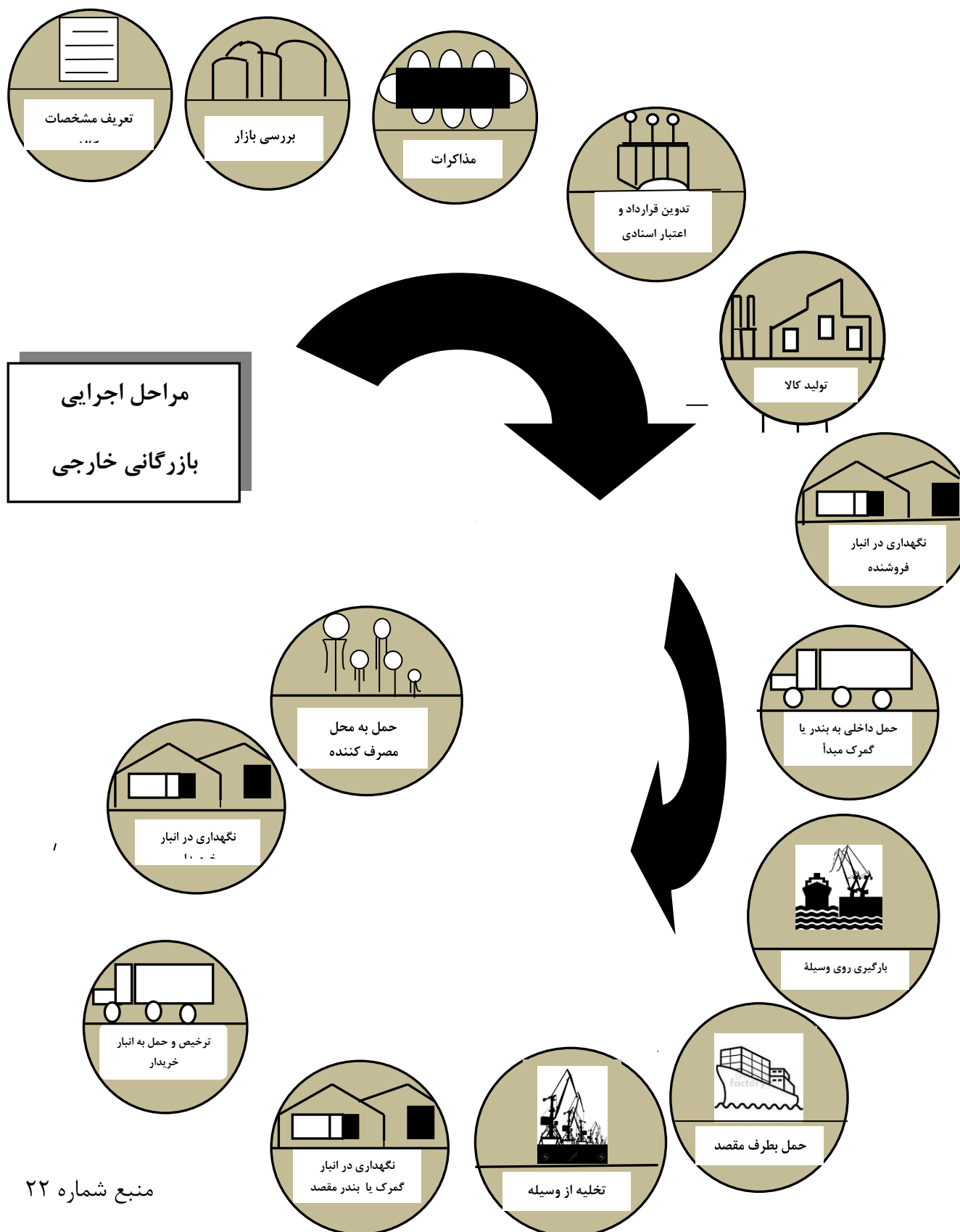
منبع شماره ۲۲

نمودار شماره ۳

عوامل دخیل در تجارت امروز

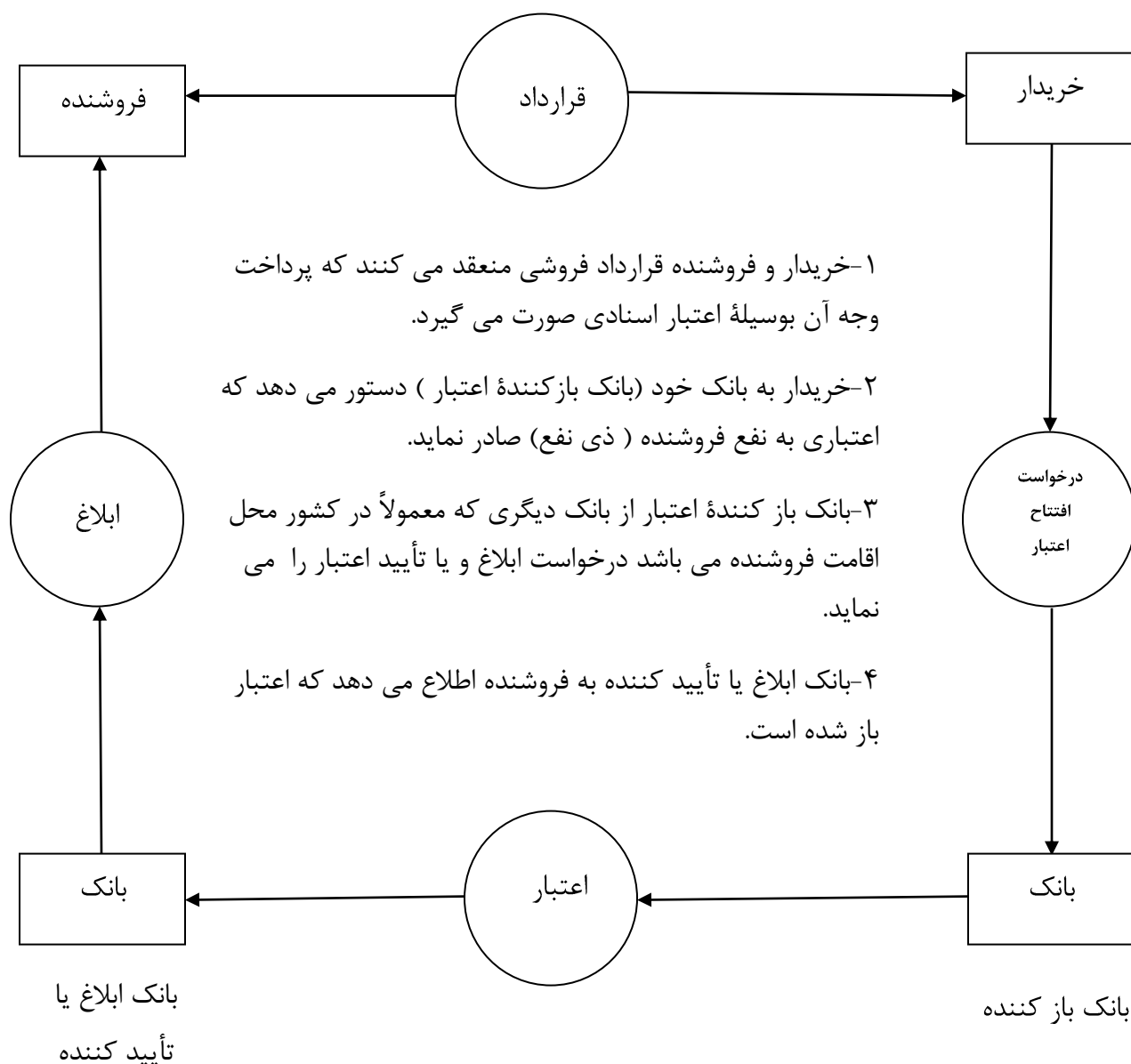

نمودار شماره ۴

نمودار شماره ۵

صدور اعتبار اسنادی

منبع شماره ۴۸

